

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه اصفهان
دانشکده علوم اداری و اقتصاد
گروه اقتصاد

پایان نامه ی دکتری رشته ی اقتصاد گرایش اقتصاد بین الملل و پول

**ارزیابی واکنش های اقتصاد جهانی در فرآیند جهانی شدن مالی با تاکید بر
رشد اقتصادی، تجارت و همگرایی در آمدی**

استادان راهنما:
دکتر سید کمیل طیبی
دکتر هوشنگ شجری

استاد مشاور:
دکتر محمد واعظ برزانی

پژوهشگر:
احمد گوگردچیان

۱۳۸۸ / ۴ / ۶

مجموعه اطلاعات مدرک علمی پژوهش
تسبیر رازک

آبان ماه ۱۳۸۷

۱۱۴۹۰۸

کلیه حقوق مادی مترتب بر نتایج مطالعات،
ابتکارات و نوآوری های ناشی از تحقیق موضوع این
پایان نامه متعلق به دانشگاه اصفهان است.

دانشگاه اصفهان

دانشکده علوم اداری و اقتصاد

گروه اقتصاد

پایان نامه ی دکتری رشته ی اقتصاد گرایش اقتصاد بین الملل و پول

آقای احمد گوگردچیان تحت عنوان

ارزیابی واکنش های اقتصاد جهانی در فرایند جهانی شدن مالی با تأکید بر

رشد اقتصادی تجارت و همگرایی درآمد

در تاریخ ۱۳۸۷/۸/۲۲ توسط هیأت داوران زیر بررسی و با درجه عالی به تصویب نهایی رسید.

۱- استاد/ استادان راهنمای پایان نامه دکتر سید کمیل طیبی با مرتبه ی علمی دانشیار امضا

۲- استاد/ استادان راهنمای پایان نامه دکتر هوشنگ شجری با مرتبه ی علمی دانشیار امضا

۳- استاد/ استادان مشاور پایان نامه دکتر محمد واعظ برزانی با مرتبه ی علمی استادیار امضا

۴- استاد/ استادان داور داخل گروه دکتر محسن رنانی با مرتبه ی علمی استادیار امضا

۵- استاد/ استادان داور داخل گروه دکتر خدیجه نصرالهی با مرتبه ی علمی استادیار امضا

۶- استاد/ استادان داور خارج از گروه دکتر محمود ختایی با مرتبه ی علمی دانشیار امضا

۷- استاد/ استادان داور خارج از گروه دکتر عبدالمجید جلائی با مرتبه ی علمی استادیار امضا

امضای نماینده گروه

سپاسگزاری

گرچه این رساله پایان یافته و با آن مقطع دکتری اینجانب نیز به اتمام رسیده است، ولی شروع دیگری برای تحقیق و مطالعه آغاز شده است تا در آن با اتکا به خداوند متعال بتوان گام‌های اساسی و مهمتری برداشت و راه‌های جدیدی را پیمود. بی شک رسیدن به این نقطه مرهون زحمات عزیزانی است که نه تنها در این مقطع بلکه در تمام مراحل زندگی یاریم نمودند، که البته زبانم از بردن نام همه‌ی آن‌ها قاصر است.

ابتدا خداوند را شاکرم که به من فرصت آموختن داد، سپس از خانواده‌ام که مسیر زندگی را به من یاد داد و همه‌ی امکانات تحصیل را برای من مهیا نمود. به روح مرحوم دکتر حسن کلباسی درود می‌فرستم، او که به عنوان اولین استاد راهنمای رساله زحمات زیادی برایم کشید.

انجام این رساله مرهون کمک‌های افرادی است که بدون راهنمایی‌های آن‌ها به پایان نمی‌رسید. سپاسگزار همه‌ی آن‌ها هستم. بی شک بخش زیادی از این راهنمایی‌ها را مدیون کمک‌ها و زحمات دلسوزانه و بی‌دریغ استاد محترم راهنما جناب آقای دکتر سید کامیل طیبی، که همواره در کنارم بوده‌اند، هستم. جناب آقای دکتر هوشنگ شجری نیز به عنوان استاد راهنمای رساله همواره اینجانب را از تجربیات و راهنمایی‌های ارزشمند خود بهره‌مند نموده‌اند. از جناب آقای دکتر محمد واعظ برزانی نیز که همواره اینجانب را فراتر از استاد مشاور مورد لطف و راهنمایی قرار داده‌اند، کمال تشکر را دارم.

از جناب آقای دکتر محسن رنانی و سرکار خانم دکتر خدیجه نصرالهی به عنوان داوران داخل گروه و جناب آقای دکتر محمود ختایی و جناب آقای دکتر عبدالمجید جلایی به عنوان داوران خارج گروه نیز که اینجانب را راهنمایی و رساله را مورد ارزیابی و داوری قرار دادند، تشکر می‌کنم. همچنین از جناب آقای دکتر بهرام رنجبریان که نظارت بر جلسه دفاع را بر عهده داشتند، سپاسگزارم.

در پایان نیز از سایر اساتید و کارشناسان محترم گروه اقتصاد و همه دوستان و عزیزانی که بنده را یاری نمودند، کمال تشکر و امتنان را دارم.

احمد گوگردچیان

آبان ۱۳۸۷

چکیده

جهانی شدن مالی فرایندی است که به گسترش ارتباط کشورهای از طریق انواع جریان های تجاری و مالی بین المللی و سرمایه ای اشاره دارد. تحقق این فرایند همچنین از طریق آزادسازی های مالی و یکپارچگی در روابط بین بانکی و نهادهای مالی و تشکیل اتحادیه های پولی امکان پذیر است، که البته می تواند استراتژی های متنوعی را در مقابل کشورهای قرار دهد که به تدریج شرایط اقتصاد داخلی و ملی خود را با آن تطبیق دهند. این در حالی است که هر یک از این استراتژی ها به عنوان یک برنامه یا یک تحول، واکنش هایی را در اقتصاد کشورها و نیز اقتصاد جهانی ایجاد می کند.

هدف این رساله ارزیابی تاثیر جهانی شدن مالی در قالب برنامه هایی مانند تشکیل اتحادیه های پولی، جریان های بین المللی سرمایه و حتی بحران های پولی و مالی بر شاخص های رشد اقتصادی، تجارت و همگرایی درآمدی است، که با معرفی و استفاده از یک رهیافت نوین اقتصادسنجی یعنی "ارزیابی برنامه" انجام می شود. این رهیافت بر روش های "تفاوت در تفاوت ها" و "مچینگ" اتکا دارد.

در این خصوص نتایج حاصل از اندازه گیری اثرات شکل گیری اتحادیه پولی و آزاد سازی سرمایه بر رشد اقتصادی کشورهای جهان نشان می دهند که تاثیر این تحولات بر تولید و رشد اقتصاد جهانی مثبت و معنی دار بوده است، به طوری که نه تنها موجب افزایش رشد اقتصادی کشورهای مشارکت کننده در برنامه جهانی شدن مالی شده است، بلکه تاثیر مثبت بر تولید و رشد اقتصادی سایر کشورهایی داشته است که در این برنامه ها مشارکت نکرده و در گروه های شاهد قرار داشته اند.

همچنین ارزیابی تاثیر جهانی شدن مالی بر تجارت بین الملل مبتنی بر دو روش فوق الذکر نتایج متفاوتی را حاصل نموده است. نرخ رشد تجارت به روش تفاوت در تفاوت ها منفی برآورد شده است، به طوری که یکپارچگی مالی ناشی از بحران مالی شرق آسیا در سال ۱۹۹۷ اثر منفی بر جریان های تجاری کشورهای جهان در طی دوره مورد بررسی داشته است. در مقابل، نتایج تجربی به روش مچینگ نشان می دهند که تاثیر جهانی شدن مالی در قالب استراتژی هایی مانند تشکیل اتحادیه پولی و آزاد سازی سرمایه بر تجارت خارجی کشورهای جهان در یک مقطع زمانی خاص (سال ۲۰۰۴) که به صورت تصادفی انتخاب شده است، مثبت و معنی دار بوده است.

اما ارزیابی تاثیر جهانی شدن مالی بر همگرایی درآمدی با استفاده از روش پویای تفاوت در تفاوت ها برای کشورهای منتخب جهان این واقعیت را روشن می سازد که در مجموع نرخ همگرایی درآمدی ناشی از تحولات جهانی شدن مالی در میان کشورهای شمال - جنوب مثبت و برای کشورهای منتخب شمال - شمال منفی بوده است. بدین لحاظ، پتانسیل و تمایل زیادی در کشورهای جنوب وجود دارد که برای بهره گیری از مزایای جهانی شدن مالی، استراتژی مربوط مثل آزادسازی و یکپارچگی مالی را دنبال کنند.

کلید واژه ها: جهانی شدن مالی، رشد اقتصادی، تجارت بین الملل، همگرایی درآمدی، ارزیابی برنامه

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	فصل اول: کلیات تحقیق
۱	۱-۱- شرح و بیان موضوع پژوهش
۷	۲-۱- اهداف تحقیق
۷	۳-۱- سؤال های ویژه تحقیق
۷	۴-۱- اهمیت تحقیق
۸	۵-۱- کاربر نتایج
۹	۶-۱- روش تحقیق
۱۰	۷-۱- محدودیت های تحقیق
۱۱	۸-۱- تعاریف
۱۳	۹-۱- خلاصه و نتیجه گیری
۱۴	فصل دوم: ادبیات تحقیق
۱۴	۱-۲- مقدمه
۱۵	۲-۲- جهانی شدن
۱۸	۳-۲- جهانی شدن مالی
۲۱	۴-۲- اتحادیه های پولی
۲۲	۱-۴-۲- تحلیل تاریخی از لنگرگاه پولی و
۲۵	۲-۴-۲- اتحادیه های پولی: رویکرد نوین
۳۰	۵-۲- جریان های بین المللی سرمایه
۳۴	۱-۵-۲- عوامل مؤثر بر جریان های بین المللی سرمایه از دیدگاه نظری
۳۸	۲-۵-۲- تحلیل مقایسه ای از عوامل مؤثر بر جریان های بین المللی سرمایه
۴۰	۱-۲-۵-۲- جریان های بین المللی سرمایه و رژیم ارزی
۴۱	۶-۲- بحران های پولی و مالی
۴۳	۷-۲- جهانی شدن مالی و رقابت پذیری جهانی
۴۴	۸-۲- پیشینه تحقیق
۴۵	۱-۸-۲- مطالعات خارجی مرتبط با جهانی شدن مالی

- ۲-۸-۲- مطالعات انجام یافته مرتبط با روش ارزیابی برنامه ۵۷
- ۲-۹- خلاصه و نتیجه گیری فصل ۶۰
- فصل سوم: روش تحقیق** ۶۲
- ۱-۳- مقدمه ۶۲
- ۲-۳- تاثیر جهانی شدن مالی بر رشد اقتصادی، تجارت و همگرایی درآمدی ۶۳
- ۱-۲-۳- تبیین نظری ۶۳
- ۲-۲-۳- ارائه ی الگو ۶۷
- ۳-۳- متدولوژی تخمین: ارزیابی برنامه ۷۹
- ۱-۳-۳- ایستایی و پویایی جهانی شدن مالی ۸۰
- ۴-۳- روش های تخمین ارزیابی برنامه ۸۲
- ۱-۴-۳- تفاوت در تفاوت ها ۸۶
- ۲-۴-۳- مچینگ ۹۰
- ۵-۳- خلاصه و نتیجه گیری ۹۳
- فصل چهارم: نتایج تخمین و تحلیل های تجربی** ۹۴
- ۱-۴- مقدمه ۹۴
- ۲-۴- جهانی شدن مالی و رشد اقتصادی: رهیافت مچینگ ۹۵
- ۱-۲-۴- نتایج تخمین تاثیر عضویت در اتحادیه پولی بر رشد اقتصادی ۹۷
- ۲-۲-۴- نتایج تخمین تاثیر آزاد سازی سرمایه بر رشد اقتصادی ۱۰۱
- ۳-۴- جهانی شدن مالی و تجارت بین الملل ۱۰۴
- ۱-۳-۴- رهیافت تفاوت در تفاوت ها ۱۰۵
- ۱-۱-۳-۴- تجزیه و تحلیل نتایج ۱۰۷
- ۲-۳-۴- رهیافت مچینگ ۱۱۰
- ۱-۲-۳-۴- نتایج ارزیابی تاثیر عضویت در اتحادیه پولی بر تجارت ۱۱۱
- ۲-۲-۳-۴- نتایج ارزیابی تاثیر آزاد سازی سرمایه بر تجارت ۱۱۳
- ۴-۴- جهانی شدن مالی و همگرایی درآمدی: کاربرد روش تفاوت در تفاوت ها ۱۱۵

۱۱۸.....	۴-۴-۱- تجزیه و تحلیل نتایج
۱۲۳.....	۴-۵- خلاصه و نتیجه گیری.....
۱۲۴.....	فصل پنجم: جمع بندی و نتیجه گیری
۱۲۴.....	۵-۱- مقدمه
۱۲۵.....	۵-۲- جمع بندی
۱۲۶.....	۵-۳- تحلیل کلی نتایج
۱۲۷.....	۵-۳-۱- رشد اقتصاد جهانی
۱۲۸.....	۵-۳-۲- تجارت جهانی
۱۲۹.....	۵-۳-۳- همگرایی درآمدی
۱۳۱.....	۵-۴- پیشنهادها و توصیه های سیاستی
۱۳۴.....	منابع و مأخذ:

فهرست جدول ها

صفحه	عنوان
۹۸.....	جدول (۱-۴): نتایج تخمین مدل رشد (۳-۴) به روش حداقل مربعات معمولی
۹۹.....	جدول (۲-۴): تاثیر اتحادیه پولی بر رشد اقتصادی ... با مچ های مختلف در حالت <i>SATE</i>
۱۰۰.....	جدول (۳-۴): تاثیر اتحادیه پولی بر رشد اقتصادی ... با ۵ مچ در حالت <i>PATE</i>
۱۰۱.....	جدول (۴-۴): تاثیر اتحادیه پولی بر رشد اقتصادی ... با ۵ مچ در حالت های <i>SATC</i> و <i>SATT</i>
۱۰۲.....	جدول (۵-۴): نتایج تخمین مدل تاثیر آزاد سازی سرمایه بر رشد اقتصادی به روش
۱۰۳.....	جدول (۶-۴): تاثیر آزاد سازی سرمایه بر رشد اقتصادی ... با مچ های مختلف در حالت <i>SATE</i>
۱۰۴.....	جدول (۷-۴): تاثیر آزاد سازی سرمایه بر رشد اقتصادی با ۵ مچ در حالت <i>PATE</i>
۱۰۴.....	جدول (۸-۴): تاثیر آزاد سازی سرمایه بر رشد اقتصادی ... با ۵ مچ در حالت های <i>SATC</i> و <i>SATT</i>
۱۰۷.....	جدول (۹-۴): ضرایب نرخ تجارت در حالات چهار گانه
۱۰۸.....	جدول (۱۰-۴): نتایج محاسبه نرخ تجارت ... در <i>ASEAN+5</i> به روش <i>DID</i>
۱۰۹.....	جدول (۱۱-۴): نرخ تجارت مدل جاذبه و <i>DID</i> قبل و بعد از همگرایی مالی در <i>ASEAN+5</i>
۱۱۱.....	جدول (۱۲-۴): تاثیر تشکیل اتحادیه پولی بر تجارت در ... با مچ های مختلف در حالت <i>SATE</i>
۱۱۲.....	جدول (۱۳-۴): تاثیر جهانی شدن مالی بر تجارت کشورهای جهان با یک مچ در حالت <i>PATE</i>
۱۱۳.....	جدول (۱۴-۴): تاثیر اتحادیه پولی بر تجارت با ۱ و ۵ مچ در حالت های <i>SATC</i> و <i>SATT</i>
۱۱۴.....	جدول (۱۵-۴): نتایج تخمین مدل تاثیر آزاد سازی سرمایه بر تجارت جهانی به روش
۱۱۴.....	جدول (۱۶-۴): تاثیر آزاد سازی سرمایه بر تجارت با مچ های مختلف در حالت <i>SATE</i>
۱۱۵.....	جدول (۱۷-۴): تاثیر جهانی شدن مالی بر تجارت جهانی با ۵ مچ در <i>PATE</i>
۱۱۵.....	جدول (۱۸-۴): تاثیر آزاد سازی سرمایه بر تجارت با ۶ مچ در حالت های <i>SATC</i> و <i>SATT</i>
۱۱۸.....	جدول (۱۹-۴): ضرایب مدل همگرایی درآمدی (رابطه ۴-۱۵) در حالات چهار گانه فوق
۱۲۰.....	جدول (۲۰-۴): نتایج برآوردی رابطه (۴-۱۵) به روش <i>DID</i> همگرایی درآمدی شمال - جنوب
۱۲۲.....	جدول (۲۱-۴): نتایج برآوردی رابطه (۴-۱۵) به روش <i>DID</i> همگرایی درآمدی شمال - شمال

پیشگفتار

جهان تاکنون شاهد ادوار مختلفی از جهانی شدن همراه با الزامات خاص هر دوره بوده است، که در آن ها بر گسترش و تشدید پیوندهای اقتصادی میان دولت ها و جوامع مختلف و در نهایت بر حذف مرزهای جغرافیایی تاکید شده است. در دور جدید جهانی شدن اقتصاد که از دهه های اخیر آغاز شد، مناسبات و روابط جدیدی در قالب ادغام های مالی و یکپارچگی نهادهای مالی و اتحادیه های پولی شکل گرفته است. بدین لحاظ جهانی شدن مالی به فرآیندی تبدیل شده است که در آن ارتباطات جهانی کشورها از طریق انواع جریان های مالی بین المللی و سرمایه ای گسترش یافته است. در اصل جهانی شدن مالی پدیده ای است که چالش ها، فرصت ها و حتی تهدیدهایی را برای اقتصاد کشورها از طریق تاثیر بر متغیرها و شاخص های داخلی و خارجی آن ها ایجاد می کند. این تاثیر می تواند بر شاخص هایی مانند روابط مالی داخلی و بین المللی، بازار سرمایه و نقل و انتقال بین المللی سرمایه، رشد اقتصادی، روابط تجاری بین المللی و همگرایی اقتصادی بین کشورهای جهان قابل تامل و ارزیابی باشد. این در حالی است که جهانی شدن مالی با رویکردهای جدید آن به عنوان پدیده ای نوین در ادبیات اقتصادی مطرح شده است و مطالعات جامع و مدون با تکیه بر جنبه های نظری و تجربی در این زمینه کمتر دیده می شود، علاوه بر این که سابقه ای در مطالعات داخلی هم ندارد. بنابراین به واسطه محدود بودن ادبیات در ارتباط با جهانی شدن مالی، پی بردن به مفهوم جهانی شدن مالی به عنوان یک برنامه یا یک تحول از طریق شاخص های آن و ارزیابی واکنش اقتصاد جهانی در قالب متغیرهای مهم و کلیدی مانند رشد اقتصادی، تجارت بین الملل و همگرایی درآمدی به این برنامه در قالب استراتژی های مختلف آن از اهداف این رساله است.

بر این اساس طی فصل اول رساله ضمن تبیین فرآیند جهانی شدن مالی، اهداف تحقیق، سوال های ویژه تحقیق، اهمیت موضوع، کاربرد نتایج، محدودیت های تحقیق و تعریف برخی واژگان کلیدی ارائه می شود. در فصل دوم که به ادبیات تحقیق اختصاص دارد، ابتدا دیدگاه های مختلف پیرامون مفهوم عام جهانی شدن و شکل گیری فرآیند آن بحث شده، آن گاه به طور خاص به مفهوم جهانی شدن پرداخته می شود. در ادامه به اثرات جهانی شدن مالی بر عمده ترین شاخص های اقتصادی پرداخته می شود، تا زمینه را برای ارزیابی تجربی واکنش این شاخص ها نسبت به تکوین فرآیند جهانی شدن مالی فراهم نماید.

فصل سوم به تبیین نظری و ایجاد چارچوب برای تاثیر جهانی شدن مالی بر تولید و رشد اقتصادی، تجارت بین الملل و همگرایی درآمدی می پردازد. در این ارتباط سعی می شود با ارائه ی روابط کمی و جبری و توسعه آن ها، تاثیر جهانی شدن مالی از طریق شاخص های آن در قالب الگوهای مربوطه تشریح شود، به طوری که این تاثیر را بتوان در قالب یک برنامه (ایستا یا پویا) ارزیابی نمود.

در فصل چهارم که به بیان نتایج تخمین و تحلیل های تجربی تاثیر جهانی شدن مالی بر رشد اقتصادی، تجارت و همگرایی درآمدی بر اساس روش ارزیابی برنامه اختصاص یافته است، به ارزیابی این تاثیر بر اساس دو رهیافت مچینگ و تفاوت در تفاوت ها پرداخته می شود.

فصل پنجم در این مطالعه نیز به جمع بندی و نتیجه گیری کلی از مطالعه اختصاص خواهد داشت، که در آن راهکارها و توصیه های سیاستی برای تقویت مشارکت کشورها در تحولات جهانی شدن مالی نیز مشخص می شوند.

فصل اول: کلیات تحقیق

۱-۱- شرح و بیان موضوع پژوهش

گرچه اقتصاد جهانی تاکنون شاهد چند دور از جهانی شدن^۱ همراه با الزامات خاص هر دوره بوده است، ولی عمدتاً بر دور اخیر جهانی شدن که از دهه ۱۹۹۰ آغاز شده تأکید می شود. در این ارتباط تعاریف متنوع و متعددی از جهانی شدن ارائه شده است. برای مثال، می توان گفت جهانی شدن فرایندی است که بر گسترش ارتباطات و رسانه های جهانی، گسترش فعالیت شرکت های چند ملیتی، تسریع معاملات مالی و تجاری جهانی، جهانی شدن فرایند تولید، توزیع و مبادله، تسهیل در نقل و انتقال فرامرزی نیروی کار، اندیشه ها و کالاها، گسترش سازمان های فراملی و بین المللی، گسترش و تشدید پیوندهای میان دولت ها و جوامع مختلف و در نهایت بر حذف مرزهای جغرافیایی دلالت دارد (بزرگی، ۱۳۸۲).

با دقت در این تعریف می توان مناسبات مختلفی را در فرایند جهانی شدن یافت که به تدریج به مراحل تکوین و تکامل خود نزدیک می شوند. از جمله روابط مالی بین کشورها که به موازات سایر جریان های جهانی قرار گرفته و با سرعت بالایی رو به گسترش است و جهانی شدن مالی^۲ نامیده می شود.

^۱ . Globalization

^۲ . Financial Globalization

هر چند جهانی شدن ابعاد مختلف را شامل می شود، ولی تبلور واقعی آن عمدتاً در فرایند جهانی شدن اقتصاد، توسعه تجارت و روابط تجاری کشورها بوده است. این فرایند بعد از پایان مذاکرات دور اروگوئه^۱ (۱۹۹۵-۱۹۸۶) و با تشکیل سازمان جهانی تجارت (WTO)^۲ در سال ۱۹۹۵ از اهمیت بیشتری برخوردار شد. از سوی دیگر در سال های اخیر مفاهیم جدیدی مانند "آزاد سازی سرمایه"^۳، "آزاد سازی مالی"^۴ و رشد چشمگیر سرمایه-گذاری خارجی نیز در ادبیات جهانی شدن مالی و مناسبات بین المللی اقتصادی مطرح شده است، که هریک شدت و میزان مشارکت کشورها در اقتصاد جهانی را نشان می دهد.

به طور کلی می توان گفت، جهانی شدن مالی مفهومی است که به افزایش و گسترش ارتباطات جهانی کشورها از طریق انواع جریان های مالی بین المللی و سرمایه ای اشاره دارد (پراساد و همکاران، ۲۰۰۳).^۵ در این صورت عواملی مانند جریان های بین المللی سرمایه، همگرایی مالی کشورها، گسترش روابط مالی منطقه ای و بین المللی، شکل گیری بلوک ها و نواحی مالی منطقه ای و بین المللی مانند اتحادیه های پولی، عملکرد نهادهای مالی و کاهش کنترل ها می تواند منجر به ایجاد و توسعه جهانی شدن مالی شده و موجب همگرایی در نرخ های بهره منطقه ای و بین المللی، امکان دسترسی کشورها و بنگاه ها به منابع مالی در مقیاس جهانی و حتی ایجاد و سرایت بحران های پولی و مالی شود.

در اصل جهانی شدن مالی پدیده ای است که همگام با سایر جریان های جهانی ایجاد شده و در حال گسترش است، و به دنبال خود چالش ها، فرصت ها و حتی تهدیدهایی را برای اقتصاد کشورها از طریق تاثیر بر متغیرها و شاخص های داخلی و خارجی آن ها ایجاد می کند. این تاثیر می تواند بر شاخص هایی مانند روابط مالی داخلی و بین المللی، بازار سرمایه و نقل و انتقال بین المللی سرمایه، نهادهای مالی داخلی و بین المللی، یکپارچگی استانداردهای مالی بین المللی، حذف کنترل ها، ایجاد، سرایت و یا تعدیل بحران های مالی منطقه ای و بین المللی، تنوع در سبد دارایی، کاهش هزینه مبادله، پول ملی و سیاست های پولی و مالی کشورها، تعدیل نوسانات نرخ ارز، نرخ بهره داخلی و بین المللی، رشد اقتصادی و روابط تجاری بین المللی قابل تامل و نقد و بررسی باشد (به شکل ۱-۱ مراجعه شود).

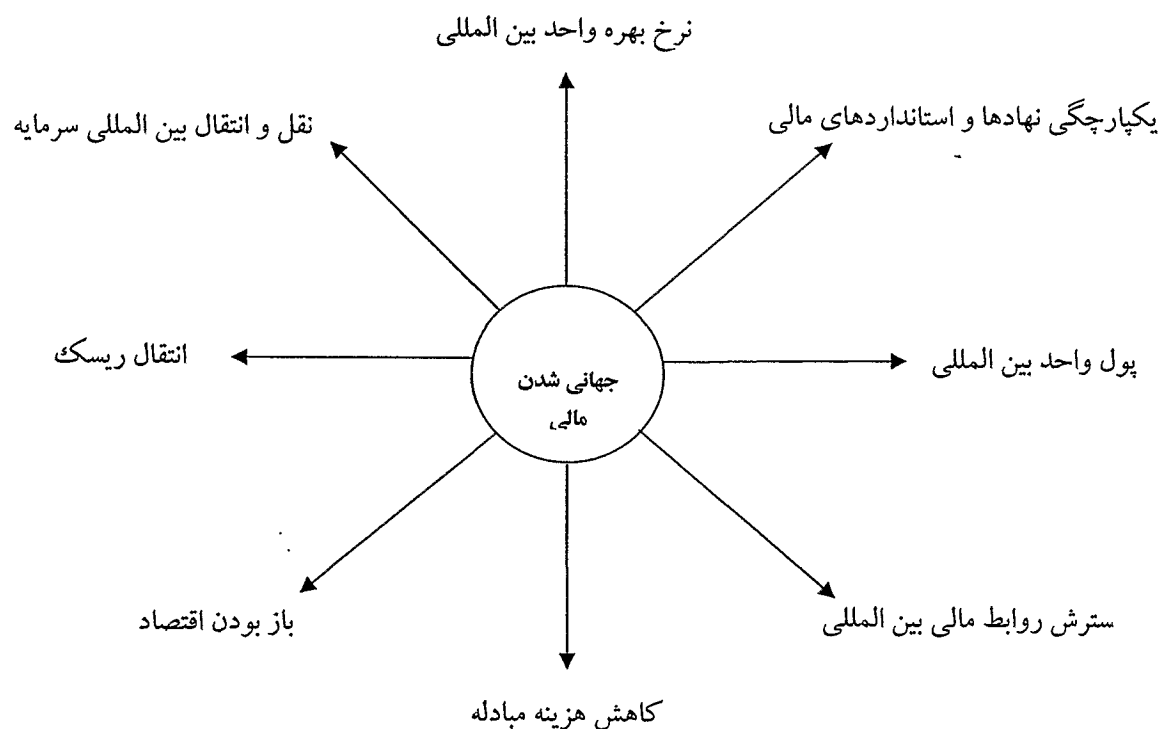
^۱ . Uruguay Round

^۲ . World Trade Organization

^۳ . Capital Liberalization

^۴ . Financial Liberalization

^۵ . Prasad et al. (2003)

شکل ۱-۱: فرصت ها و چالش های جهانی شدن مالی

در این رابطه دانشمندان و محققانی مانند توبین (۱۹۹۸)^۱، آبستفلد و تیلور (۲۰۰۲)^۲ و میشکین (۲۰۰۵)^۳ با استفاده از تحلیل های نظری و بعضاً تخمین مدل های اقتصادسنجی، تاثیر جهانی شدن مالی بر متغیرهای اقتصادی و غیراقتصادی را در ابعاد ملی و فراملی مورد بررسی قرار داده اند.

برای مثال کشورهای جنوب شرق آسیا به دنبال تلاش های اولیه برای آزادسازی های تجاری، توجه خود را به بازارهای مالی و به خصوص بازار سرمایه معطوف نمودند، به طوری که موجی از سرمایه های خارجی به صورت مستقیم یا سرمایه گذاری در بازارهای بورس به این کشورها وارد شد. گرچه این موج همراه با استفاده از نیروها و پتانسیل های داخلی زمینه ساز تحول اقتصادی در شرق آسیا شد و روند صعودی رشد اقتصادی این کشورها تا اوایل سال ۱۹۹۷ میلادی ادامه یافت، اما پس از آن با ظهور علائمی از بحران در برخی کشورها مانند تایلند، بحران مالی در این منطقه فراگیر شد. در بررسی علل ایجاد و سرایت بحران مالی نیز، عدم آمادگی بخش های مالی این کشورها برای جهانی شدن و نیز عدم رعایت قواعد بازی اقتصاد جهانی توسط کشورهای جهان، اصلی ترین دلایل ایجاد بحران تلقی شد (شیوا و میکایل پور، ۱۳۸۲).

^۱. Tobin (1998)

^۲. Obstfeld and Taylor (2002)

^۳. Mishkin (2005)

بر این اساس عنوان می شود در صورت پایداری کشورهای جهان به ویژگی های اقتصاد جهانی، شرایط لازم برای ایجاد بحران مهیا نشده، یا از گستردگی آن کاسته می شد. برای مثال گرچه عواملی مانند کاهش ارزش پول ملی تا بلند جهت افزایش صادرات و رقابت با سایر کشورها از جمله چین، عدم وجود شفافیت در بازارهای مالی کشورهای جنوب شرق آسیا، ضعف نظام مالی و عملکرد نامناسب سیستم بانکی در این کشورها، ورود چین به بازارهای جهانی و استفاده این کشور از سیاست هایی مانند کاهش ارزش پول ملی جهت توسعه صادرات، سودجویی و فساد مالی در کشورهای مورد نظر از جمله مهمترین دلایل بروز بحران در کشورهای جنوب شرق آسیا عنوان می شوند، ولی در صورت تحقق جهانی شدن در ابعاد مختلف و به خصوص در ابعاد مالی، حذف یا تعدیل سیستم های مالی غیر کارا و عدم توانایی کشورها به تغییر یک طرفه ارزش پول ملی خود مواردی است که می تواند از بحران های اقتصادی و مالی جلوگیری نموده یا تا حدود زیادی آن ها را تعدیل نماید.

از سوی دیگر ایمنی و استحکام در سیستم های مالی پیچیده امروزی وقتی تحقق می یابد که سه عامل مدیریت موثر، نظم بازار و نظارت وجود داشته باشد. جدای از مدیریت و نظارت، عمده ترین مساله در ایجاد نظم بازار (مالی) در ابعاد ملی و بین المللی، یکپارچگی در استانداردهای مالی است، به طوری که جهانی شدن مالی می تواند به طرق مختلف مانند تدوین قوانین و مقررات یکپارچه مالی، این استانداردها را ایجاد نماید؛ هرچند هم اکنون نیز نمونه هایی از آن در اتحادیه اروپا و حتی مقررات کمیته بال^۱ وجود دارد.

برای مثال، کمیته بال که مرکب از نمایندگان ارشد بانک های مرکزی کشورهای عمده صنعتی دنیا از جمله بلژیک، کانادا، فرانسه، آلمان، ایتالیا، ژاپن، لوکزامبورگ، هلند، سوئد، سوئیس، انگلستان و آمریکا است، و معمولاً هر سه ماه یک بار توسط بانک تسویه های بین المللی در شهر بازل سوئیس تشکیل می گردد، خط مشی-هایی را که ناظران بانک مرکزی هر کشور می توانند برای نظارت بر بانک های مستقر در کشور متبوع خود به کار گیرند را تعیین می کند. این نظارت شامل مقررات جدید کفایت سرمایه بانک ها و اصول اساسی آنها است. بنابراین انتظار می رود استحکام سیستم مالی کشورها، از طریق هم طرازی و یکسان شدن مقررات سرمایه در تعدیل ریسک های اساسی صنعت بانکداری افزایش یافته و موجب تشویق بانک ها برای اعمال مدیریت بهتر ریسک و نظم بازار شود (منوچهری، ۱۳۸۱). بازتاب این فرایند در تعمیق یکپارچگی روابط بین بانکی و سایر نهادهای مالی در سطح بین المللی است.

همچنین از آن جا که تامین منابع مالی مورد نیاز بنگاه ها و نهاد ها از منابع داخلی برای برخی کشورها و به خصوص کشورهای در حال توسعه با محدودیت هایی از قبیل بروکراسی اداری، محدودیت در حجم و اندازه

^۱ . Basle Committee

تسهیلات و چندگانگی نرخ های بهره مواجه بوده و امکان استفاده از منابع خارجی نیز ناشی از عواملی مانند عدم آشنایی طرف های قرض دهنده و قرض گیرنده، اطلاعات نامتقارن و وجود هزینه های مبادلاتی برای این کشورها دارای محدودیت است، جهانی شدن مالی می تواند به مفهوم امکان دسترسی آسان و کم هزینه کشورها و نهادها به منابع مالی در مقیاس جهانی باشد.

از سوی دیگر از آن جا که تشکیل اتحادیه های پولی^۱ مانند اتحادیه اروپا به مفهوم استفاده مشترک چند کشور عضو اتحادیه از یک پول واحد در مبادلات بین خود و سایر کشورها، کامل ترین شکل از همگرایی و گسترش روابط مالی کشورهاست، که نه تنها می تواند بر اقتصاد کشورهای عضو از وجوهی مانند رشد اقتصادی، تجارت و همگرایی درآمدی تاثیرگذار باشد، بلکه سایر کشورهای غیر عضو نیز در واکنش به رفتار کشورهای مورد نظر تحت تاثیر قرار گرفته و حتی به دنبال تشکیل اتحادیه های پولی جدید مانند اتحادیه های پولی کشورهای جنوب شرق آسیا و کشورهای حوزه خلیج فارس هستند. لذا اتحادیه های پولی نیز جلوه دیگری از جهانی شدن مالی را به نمایش می گذارد.

بنابراین عواملی مانند جریان های بین المللی سرمایه، همگرایی و یکپارچگی مالی کشورها، گسترش روابط مالی منطقه ای و بین المللی، شکل گیری بلوک ها و نواحی مالی بین المللی مانند ناحیه یورو، عملکرد نهادهای مالی، کاهش کنترل ها و حتی میزان باز بودن اقتصاد کشورها از مهمترین عوامل در ایجاد و توسعه فرایند جهانی شدن مالی به شمار می روند.

حال می توان ادعا نمود تحقق جهانی شدن مالی از طریق تکمیل و تکوین فرایندهای آن در قالب آزادسازی های مالی، گسترش جریان های سرمایه ای و مالی، یکپارچگی در روابط بین بانکی و نهادهای مالی، تشکیل اتحادیه های پولی و ... می تواند استراتژی های متنوعی را در مقابل کشورها قرار دهد، که به تدریج شرایط اقتصاد داخلی و ملی خود را با آن تطبیق دهند. این در حالی است که هر یک از این استراتژی ها به عنوان یک برنامه واکنش هایی را در اقتصاد کشورها و نیز اقتصاد جهانی در قالب تاثیر بر برخی متغیرها و شاخص ها ایجاد می کند. اما از آن جا که دسترسی به نرخ رشد اقتصادی بالاتر از مهمترین اهداف اقتصادی کشورهاست که می تواند توسعه اقتصادی و رفاه بیشتر را به دنبال داشته باشد، همگرایی و نزدیکی درآمد سرانه کشورها از مهمترین اهداف جهانی شدن است و تجارت بین الملل شاخه دوم اقتصاد بین الملل بوده که بر رشد و همگرایی درآمدی بین کشورها موثر است، این رساله تاثیر جهانی شدن مالی را در قالب استراتژی هایی مانند تشکیل اتحادیه های پولی، جریان های بین المللی سرمایه و حتی بحران های پولی بر این سه شاخص به عنوان مهمترین

^۱ . Currency Unions

واکنش های اقتصاد جهانی مورد ارزیابی قرار می دهد. بنابراین ارزیابی این واکنش ها نسبت به فرایند جهانی شدن مالی از اهداف این رساله، و معرفی و استفاده از روش ارزیابی برنامه، روش تحقیق به کار گرفته شده در این مطالعه است.

ارزیابی برنامه روشی است در اقتصاد سنجی جهت تعیین و تخمین ارتباط اقتصادی متغیرها که در آن با تقسیم واحدها (کشورها) به دو گروه درمان و شاهد، تاثیر اجرای برنامه ها (بر هر دو گروه) به روش های مختلف مورد ارزیابی قرار می گیرد (ژائو، ۲۰۰۴)^۱. در این رابطه نمونه ای از واحدها مشمول تحول می شوند و به عبارتی در برنامه قرار می گیرند، در حالی که واحدهای دیگری نیز خارج از تحول قرار گرفته که گروه کنترل نامیده می شوند، لیکن متغیر واکنش آن ها (مثلا رشد و همگرایی اقتصادی) نیز تحت تاثیر این تحول (برنامه) قرار می گیرد.

اما در ارزیابی واکنش اقتصاد جهانی به استراتژی های یک برنامه مانند جهانی شدن مالی، این که برنامه مورد نظر نسخه ای پیچیده شده و از پیش تعیین شده برای کشورها بوده که باید آن را در طول زمان پذیرفته و خود را با آن تطبیق دهند، یا این که فرایندی پویا و درونزا است که در مسیر خود رو به تکامل است، خود بر روش ها و رهیافت های مختلف ارزیابی برنامه مانند میچینگ^۲ و تفاوت در تفاوت ها^۳ تاکید دارد.

بنابراین پی بردن به مفهوم جهانی شدن مالی در ارتباط با عوامل مرتبط، بررسی شاخص های جهانی شدن مالی و عوامل تشکیل دهنده آن و نیز ارزیابی تاثیر جهانی شدن مالی بر واکنش های اقتصاد جهانی در ارتباط با رشد اقتصادی، همگرایی درآمدی و جریان های تجاری جهانی از اهداف اصلی این رساله است، زیرا همان گونه که ذکر شد رشد اقتصادی از مهمترین اهداف کشورهاست، همگرایی درآمدی از چشم اندازهای جهانی شدن اقتصاد بوده و تجارت و مالیه دو شاخه از اقتصاد بین الملل بوده و ابعاد جهانی هر دو از موضوعات روز اقتصاد به شمار می رود که بر اساس تئوری هایی چون "رهبری عرضه" و مطالعات انجام شده، توسعه بخش مالی تاثیر به سزایی بر رشد اقتصادی و در نهایت گسترش تجارت دارد. لذا موفقیت یا عدم موفقیت جهانی شدن مالی را می توان با ارزیابی تاثیر آن بر سه متغیر فوق (واکنش متغیرها) مورد توجه قرار داد.

^۱ . Zhao (2004)

^۲ . Matching

^۳ . Difference in Differences

۲-۱- اهداف تحقیق

با توجه به مباحث مطرح شده در شرح و بیان موضوع مهمترین اهدافی که در این مطالعه دنبال می شود عبارتند از:

- الف) ارزیابی رشد اقتصاد و تولید جهانی در واکنش به فرایند جهانی شدن مالی،
- ب) ارزیابی واکنش های جریان های تجاری جهانی نسبت به تکوین فرایند جهانی شدن مالی،
- ج) امکان سنجی همگرایی درآمدی در اقتصاد جهانی نسبت به پویایی های جهانی شدن مالی.

۳-۱- سوال های ویژه تحقیق

اصلی ترین سوال های این رساله عبارتند از:

- الف) واکنش رشد اقتصاد و تولید جهانی در عرصه جهانی شدن مالی نسبت به تکوین فرآیند آن چگونه ارزیابی می شود؟
- ب) واکنش جریان های تجاری نسبت به تکوین فرآیند جهانی شدن مالی در کشورهایی که رویکرد متفاوت به این فرآیند دارند، چگونه تبیین می شود؟
- ج) همگرایی درآمدی در قبل و بعد از هر تحول در فرایند جهانی شدن مالی چگونه ارزیابی می شود؟

۴-۱- اهمیت تحقیق

روابط مالی بین کشورها از دیرباز وجود داشته و مطالعات وسیعی نیز در ارتباط با آن صورت گرفته است، اما جهانی شدن مالی با رویکردهای جدید آن به عنوان پدیده ای نوین در ادبیات اقتصادی مطرح شده است، به گونه ای که مطالعات جامع و مدون با تکیه بر جنبه های تجربی و عملی در این زمینه کمتر دیده می شود، علاوه بر این که سابقه ای در مطالعات داخلی ندارد.

جهانی شدن مالی می تواند با تاثیر بر روابط مالی داخلی و بین المللی، نهادهای مالی، نرخ ارز، نرخ بهره، هزینه های تولید و در نهایت رشد اقتصادی، همگرایی درآمدی و روابط تجاری کشورها، شرایط تحول یافته ای را برای آن ها ایجاد نماید. افزایش روابط مالی بین کشورها و نیز گسترش جریان های بین المللی سرمایه ممکن است رشد و همگرایی اقتصادی را افزایش دهد، ولی در صورت بروز بحران های مالی در یک کشور یا یک منطقه، اثرات بحران ممکن است به سایر کشورها نشر یابد. این در حالی است که در فرآیند جهانی شدن مالی با

درک عوامل موثر بر آن، ایجاد آمادگی برای کشورها، امکان مدیریت جریان های مالی و نیز پیروی و پایبندی آن ها به قواعد بازی جهانی، این فرایند معکوس شده و حتی همه کشورها و نهادها جهت رفع آن تلاش نمایند. بنابراین گرچه عنوان می شود، افزایش پیوندهای مالی بین کشورها می تواند موجب انتقال بحران های مالی و اقتصادی شود ولی با رویکرد فوق، جهانی شدن مالی منجر به بهبود روش های مدیریت این بحران ها خواهد شد، تجربه ای که در بحران مالی کشورهای جنوب شرق آسیا در سال ۱۹۹۷ اتفاق افتاد.

اما برای کشورهایی که آمادگی ورود به اقتصاد جهانی را کسب نموده اند، جهانی شدن مالی می تواند زمینه های شناسایی فرصت ها و تهدیدها را در مقابل آن ها قرار دهد. این در حالی است که حتی همانند عضویت در سازمان جهانی تجارت، جهانی شدن مالی نیز می تواند در آینده برای کشورها الزام آور بوده و بنابراین کشورهای برخوردار از پتانسیل های لازم، از فرصت های ایجاد شده بهتر از سایر کشورها بهره مند شده و در مقابل تهدیدها مقاومت بیشتری نشان دهند. نمونه بارز و شکل گرفته این پدیده عضویت کشورها در اتحادیه های پولی است. لذا انجام مطالعات در این خصوص، مشمولیت نهادهای مختلف کشورها را در تحولات ناشی از جهانی شدن نشان داده و دستاوردهای کارسازی را برای کشورهای دیگر ایجاد می کند، که هنوز به طور کامل در فرایند آن قرار نگرفته اند.

بنابراین به واسطه محدود بودن و عدم رواج مطالعات در زمینه جهانی شدن مالی، ارزیابی واکنش اقتصاد جهانی در قالب سه متغیر مهم و کلیدی رشد اقتصادی، تجارت و همگرایی درآمدی به این برنامه، و نیز استفاده از روش ارزیابی برنامه به عنوان اولین مطالعه کمی کشور با استفاده از این روش انجام رساله جاری از جهت گسترش مفهوم جهانی شدن مالی در ارتباط با سایر شاخص های اقتصادی و ارزیابی اثرات آن دارای اهمیت است.

۱-۵- کاربرد نتایج

پس از تشکیل سازمان جهانی تجارت در سال ۱۹۹۵، نه تنها همه کشورها ملزم به پیوستن به آن شدند، بلکه کشورهای که از آمادگی و پتانسیل های لازم برخوردار بودند با ورود به این سازمان، از مزیت های ایجاد شده به نحو شایسته بهره گرفتند. سایر کشورها نیز ملزم شدند تا آمادگی لازم را برای پیوستن به این سازمان کسب نمایند. اما سؤالاتی که اکنون مطرح است این که آیا سازمان جهانی تجارت در آینده الزامات مالی برای کشورهای عضو ایجاد نخواهد کرد؟ آیا تجارت جهانی بدون در نظر گرفتن روابط مالی جهانی و بین المللی

(جهانی شدن مالی) امکان پذیر بوده یا از کارایی لازم برخوردار خواهد بود؟ آیا با گسترش روابط مالی بین-المللی و در نهایت با فراگیر شدن پدیده جهانی شدن مالی، کشورهای جهان ملزم به پیروی و رعایت قواعد و قوانین آن نخواهند بود؟ از سوی دیگر آیا جهانی شدن مالی تاکنون توانسته است بر رشد اقتصاد جهانی تاثیرگذار بوده و با توسعه روابط جهانی کشورها از طریق جریان های مالی و سرمایه ای بر همگرایی درآمدی آن ها موثر باشد؟ تاثیر این فرایند بر تجارت جهانی چگونه ارزیابی می شود؟ در این رابطه چگونگی ارزیابی سوالات فوق و پاسخ به آن ها نشان دهنده کاربرد نتایج تحقیق است.

بنابراین شناخت پدیده جهانی شدن مالی، شناخت شاخص ها و عوامل موثر در شکل گیری آن، ارزیابی آثار فراگیر شدن جهانی شدن مالی بر اقتصاد جهانی و نیز چگونگی تاثیر آن بر روابط مالی و تجاری کشورها نه تنها ضروری به نظر می رسد بلکه کشورهایی که به این ضرورت سریع تر پاسخ داده و آمادگی لازم را در ابعاد مختلف کسب نمایند، همانند عضویت در سازمان جهانی تجارت، می توانند از منافع آن به نحو مطلوب تری استفاده نمایند.

در این رابطه بی شک عواملی مانند اتحادیه های پولی، جریان های بین المللی سرمایه و حتی بحران های پولی و مالی وجود دارند که امکان ارزیابی اثرات جهانی شدن مالی را برای کشورها در موضوعات مهمی مانند رشد اقتصادی، همگرایی درآمدی و گسترش جریان های تجاری فراهم می سازد. این عوامل زمینه ساز انطباق و همگرایی بین کشورها از حیث تغییر در رشد اقتصادی، ارتقاء ظرفیت های تجاری و تشابه اقتصادی خواهند بود، به طوری که نتایج این رساله در راستای شناخت و معرفی این عوامل و ارزیابی تحولات ایجاد شده در قالب یک برنامه یا استراتژی برای کشورها تحت عنوان جهانی شدن مالی خواهد بود.

۱-۶- روش تحقیق

روش پاسخ به سوال های ویژه در این مطالعه تحلیلی-توصیفی است که در آن روابط علی بین متغیرهای اقتصادی در یک چهارچوب نظری- کمی به بحث گذاشته می شود. در عمل پاسخ به این سوال ها از طریق توسعه مبانی نظری موجود در ادبیات جهانی شدن مالی، تصریح روابط ریاضی و کاربردی و تخمین مدل های اقتصادسنجی برای رشد اقتصاد جهانی، همگرایی درآمدی و جریان های تجاری انجام می شود.

در این خصوص ابتدا به تبیین مبانی نظری جهانی شدن مالی در ابعاد مختلف پرداخته و سپس چگونگی تاثیر جهانی شدن مالی بر متغیرهایی مانند تجارت، رشد اقتصادی و همگرایی درآمدی به صورت نظری و کمی